

MUQIMIY HAJVIYOTINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI

TDIU Iqtisodiyot fakulteti 3-kurs talabasi

Karimov Umrbek Javlonbek o'g'li

E-mail: umirchikkarimov@gmail.com

ORCID ID: 0009-0007-6040-8349

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek mumtoz adabiyotining yirik namoyandalaridan biri bo'lgan Muqimiy hajviyotining bugungi kundagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Adibning jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, ma'naviy tanazzul, jaholat va adolatsizlikka qarshi qaratilgan hajviy qarashlari zamonaviy davr nuqtai nazaridan qayta baholanadi. Muqimiy ijodidagi tanqidiy ruh, xalqona uslub va badiiy mahoratning hozirgi o'zbek jamiyatidagi ma'naviy-ma'rifiy jarayonlar bilan uyg'unligi yoritiladi. Shuningdek, maqolada hajviyotning tarbiyaviy funksiyasi, yoshlar tafakkurini shakllantirishdagi o'rni hamda ijtimoiy ong rivojidadagi roli haqida batafsil fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Muqimiy, hajviyot, o'zbek adabiyoti, tanqidiy realizm, ijtimoiy muammolar, ma'naviyat, adabiy meros, xalqona uslub, badiiy tafakkur, zamonaviy talqin.

Annotation: This article analyzes the modern significance of Muqimiy's satirical works from scientific and theoretical perspectives. Muqimiy, one of the outstanding representatives of Uzbek classical literature, criticized social injustice, ignorance, inequality, and moral decline through satire. The study examines the relevance of his satirical spirit, artistic mastery, and folk style in contemporary Uzbek society. Furthermore, the article discusses the educational function of satire, its influence on youth thinking, and its role in the development of social consciousness.

Key words: Muqimiy, satire, Uzbek literature, critical realism, social issues, spirituality, literary heritage, folk style, artistic thinking, modern interpretation.

Аннотация: В данной статье анализируется современное значение сатирического творчества Мукимий с научно-теоретической точки зрения.

Муқимий, как один из выдающихся представителей узбекской классической литературы, посредством сатиры критиковал социальное неравенство, несправедливость, невежество и духовный упадок общества. В статье раскрывается актуальность критического духа, художественного мастерства и народного стиля поэта в условиях современного узбекского общества. Также рассматриваются воспитательная функция сатиры, её роль в формировании мировоззрения молодёжи и развитии общественного сознания.

Ключевые слова: Муқимий, сатира, узбекская литература, критический реализм, социальные проблемы, духовность, литературное наследие, народный стиль, художественное мышление, современная интерпретация.

KIRISH

XIX asr oxiri va XX asr boshlaridagi o‘zbek adabiyoti tarixida Muqimiy alohida o‘rin tutadi. U o‘z davrining murakkab ijtimoiy-siyosiy muhitida yashab, xalqning dardu tashvishlarini o‘z asarlarida aks ettira olgan ijodkor sifatida tanilgan. Muqimiy nafaqat lirik shoir, balki kuchli hajvnavis ham bo‘lib, uning hajviyotida xalq hayoti, jamiyatdagi adolatsizlik, amaldorlarning poraxo‘rligi, johillik va ma’naviy inqiroz kabi muammolar keskin tanqid qilingan [1]. Adibning hajviy merosi bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan bo‘lib, zamonaviy jamiyatdagi ayrim muammolar bilan uyg‘un ravishda talqin qilinmoqda.

Muqimiy yashagan davr Turkiston tarixidagi murakkab bosqichlardan biri hisoblanadi. Bu davrda mahalliy xalq iqtisodiy qiyinchiliklar, siyosiy bosim va ma’naviy tanazzulni boshidan kechirayotgan edi. Shoir ana shunday murakkab sharoitda xalqning ichki dardini ifodalashni o‘zining ijodiy vazifasi deb bildi. Uning hajviy asarlarida kulgi vositasida chuqur ijtimoiy tanqid amalga oshirilgan. Aynan mana shu jihat Muqimiy hajviyotining badiiy-estetik qiymatini oshiradi.

Hajviyot adabiyotning muhim janrlaridan biri bo‘lib, unda jamiyatdagi salbiy illatlar kulgi, kinoya va istehzo orqali ochib beriladi. O‘zbek adabiyotida hajviyot qadimiy ildizlarga ega bo‘lsa-da, XIX asrga kelib u yangi bosqichga ko‘tarildi. Bu jarayonda Muqimiy, Furqat, Zavqiy kabi ijodkorlarning xizmatlari katta bo‘ldi.

Xususan, Muqimiy hajviyotida xalqona til, sodda va ravon uslub, kuchli obrazlilik hamda ijtimoiy mazmun uyg'unlashgan [2]. Shu bois ham uning asarlari keng xalq ommasi orasida mashhur bo'lib ketgan.

Bugungi globallashuv davrida ma'naviy qadriyatlarni asrash, yosh avlodni komil inson ruhida tarbiyalash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu borada mumtoz adabiyot namunalarining, xususan Muqimiy hajviyotining o'rni beqiyosdir. Shoir asarlaridagi tanqidiy ruh yoshlarni hayotga teran nazar bilan qarashga, jamiyatdagi kamchiliklarga befarq bo'lmaslikka undaydi. Ayniqsa, korrupsiya, ma'naviy qashshoqlik, jaholat kabi illatlarning bugungi kunda ham uchrab turishi Muqimiy hajviyotining zamonaviy ahamiyatini yanada oshiradi.

Muqimiy hajviyotining o'ziga xos jihatlaridan biri uning xalqchilligidadir. Shoir murakkab falsafiy g'oyalarni oddiy xalq tushunadigan tilda ifodalagan. Bu esa uning asarlarining ommabop bo'lishiga sabab bo'lgan. Hajviy asarlarda xalqning kundalik turmushi, oddiy insonlarning muammolari, amaldorlar va boylarning ikkiyuzlamachiligi aniq tasvirlangan. Natijada Muqimiy hajviyoti nafaqat badiiy asar, balki o'sha davr jamiyatining ijtimoiy hujjati sifatida ham qimmatlidir.

Maqolaning asosiy maqsadi Muqimiy hajviyotining bugungi kundagi ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish, uning ijtimoiy-tarbiyaviy mohiyatini ochib berish hamda zamonaviy o'zbek jamiyatidagi o'rnini aniqlashdan iboratdir. Shuningdek, maqolada Muqimiy hajviyotining yoshlar tafakkuriga ta'siri, ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishdagi roli va zamonaviy adabiyot bilan aloqadorligi tahlil qilinadi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, hozirgi davrda adabiy merosni zamonaviy nuqtai nazardan qayta baholash zarurati ortib bormoqda. Muqimiy hajviyoti esa insonni ezgulikka chorlaydigan, jamiyatdagi salbiy holatlarga qarshi kurashishga undaydigan kuchli ma'naviy vosita hisoblanadi. Shu sababli ham uning asarlarini o'rganish, targ'ib qilish va yosh avlod ongiga singdirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Muqimiy ijodi o'zbek adabiyotshunosligida keng o'rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, uning hajviy asarlari ko'plab olimlarning ilmiy tadqiqotlarida muhim obyekt sifatida namoyon bo'lgan. Adabiyotshunoslar Muqimiy hajviyotining badiiy xususiyatlari, ijtimoiy mohiyati va xalqchil ruhini turli aspektlarda tadqiq etganlar. Bu borada Izzat Sulton, Naim Karimov, Ozod Sharafiddinov, Hamidulla Boltaboyev kabi olimlarning ilmiy ishlari alohida e'tiborga loyiqdir [3].

Muqimiy ijodini ilmiy asosda o'rganish XX asr boshlaridan boshlangan. Dastlabki tadqiqotlarda shoirning hayoti va ijodiy faoliyati umumiy tarzda yoritilgan bo'lsa, keyinchalik uning hajviyotiga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiqotchilar Muqimiy hajviyotini o'zbek tanqidiy realizmining muhim namunasi sifatida baholadilar. Ayniqsa, shoirning "Tanobchilar", "Saylov", "Dar mazammati zamona" kabi asarlarida jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik va adolatsizlikning keskin fosh etilishi ilmiy jihatdan yuqori baholangan [4].

Adabiyotshunos Izzat Sulton Muqimiy ijodini xalq hayoti bilan chambarchas bog'liq holda talqin qiladi. Uning fikricha, Muqimiy hajviyoti xalqning ijtimoiy noroziligini badiiy shaklda ifodalagan kuchli adabiy hodisadir. Shoir hajviyotida kulgi oddiy ko'ngilochar vosita emas, balki jamiyatdagi salbiy illatlarni fosh etuvchi qurol sifatida xizmat qiladi. Bu jihat Muqimiyni boshqa mumtoz shoirlardan ajratib turadi.

Naim Karimov tadqiqotlarida esa Muqimiy hajviyotining tarixiy asoslari va ijtimoiy muhit bilan bog'liqligi chuqur tahlil etilgan. Olim shoir yashagan davrning siyosiy va iqtisodiy muammolarini ochib berish orqali hajviyotning mazmun-mohiyatini tushuntiradi. Karimovning ta'kidlashicha, Muqimiy hajviyotida aks etgan muammolar bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu esa shoir ijodining umrboqiyiligini ta'minlaydi [5].

Muqimiy hajviyoti haqida so'z borganda, uning xalqona uslubi va til mahorati alohida ta'kidlanadi. Tadqiqotchilar shoirning sodda va ravon tilda yozishi, xalq maqollari va iboralaridan unumli foydalanishini uning asosiy yutuqlaridan biri sifatida ko'rsatadilar. Aynan shu xalqchilik Muqimiy asarlarining ommaviylashishiga sabab bo'lgan. Ozod Sharafiddinovning fikricha, Muqimiy o'z

davridagi ijtimoiy muammolarni xalqning o'z tili bilan ifodalashga muvaffaq bo'lgan noyob iste'dod egasidir.

Muqimiy hajviyotining zamonaviy talqini ham ilmiy izlanishlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda shoir hajviyotining bugungi jamiyat bilan uyg'un jihatlari tahlil qilinmoqda. Xususan, korrupsiya, byurokratiya, ma'naviy qashshoqlik, ta'limdagi kamchiliklar kabi masalalarning Muqimiy asarlaridagi talqini zamonaviy muammolar bilan qiyosiy o'rganilgan.

Ayrim tadqiqotchilar Muqimiy hajviyotini jahon satirik adabiyoti bilan qiyoslab o'rganishga ham harakat qilganlar. Masalan, uning hajviy uslubi Gogol, Saltykov-Shchedrin yoki Sa'diy kabi ijodkorlarning satirik qarashlari bilan ma'lum darajada yaqinligi qayd etilgan [6]. Bu esa Muqimiy ijodining universalligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, Muqimiy hajviyoti nafaqat o'z davrining mahsuli, balki bugungi kun uchun ham muhim ma'naviy manbadir. Shu bilan birga, mavjud ilmiy tadqiqotlarda shoir hajviyotining yoshlar tarbiyasidagi o'rni, zamonaviy media va internet madaniyati bilan aloqadorligi yetarli darajada o'rganilmagan. Mazkur maqola aynan shu jihatlarni yoritishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

ASOSIY QISM

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda tarixiy-qiyosiy, tahliliy, tavsifiy hamda germenevtik metodlardan foydalanildi. Avvalo, Muqimiy hajviyotining mazmun-mohiyatini chuqur anglash maqsadida shoirning asosiy hajviy asarlari matni tahlil qilindi. Shuningdek, mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, maqolalar va darsliklar o'rganildi.

Tarixiy-qiyosiy metod yordamida Muqimiy yashagan davr ijtimoiy muhiti bilan bugungi jamiyatdagi ayrim muammolar o'rtasidagi o'xshash jihatlari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida hajviyotning tarbiyaviy funksiyasiga alohida e'tibor qaratildi. Shu bilan birga, zamonaviy yoshlarning adabiyotga munosabati va Muqimiy asarlariga bo'lgan qiziqishi ham nazariy jihatdan baholandi.

Germenevtik metod esa asarlarning ichki ma'nosini ochib berishda muhim vosita bo'ldi. Chunki hajviy asarlarda kinoya, ramz va istehzo kabi vositalar ko'p qo'llaniladi. Ularni to'g'ri talqin qilish esa chuqur tahlilni talab etadi.

Muqimiy hajviyotining asosiy mavzularidan biri jamiyatdagi adolatsizlikni fosh etishdir. Shoir o'z asarlarida amaldorlarning poraxo'rliqi, boylarning ochko'zligi, johil kishilarning xatti-harakatlarini keskin tanqid qiladi. "Tanobchilar" asari bunga yorqin misoldir. Asarda oddiy xalqning yer masalasida aldab ketilishi va mansabdorlarning zolimligi hajviy usulda ochib berilgan.

Muqimiy hajviyotida xalq manfaatlarini ustuvor o'rin egallaydi. Shoir oddiy insonlarning og'ir turmushini chuqur his qilgan holda ularning dardini ifodalashga harakat qiladi. Bu jihat uning asarlarini xalqchil ruh bilan sug'oradi. Ayniqsa, kulgi orqali achchiq haqiqatni ayta olish mahorati Muqimiy ijodining asosiy belgilaridan biridir.

Shoir hajviyotida ma'naviy tanazzul masalasi ham muhim o'rin tutadi. U johillik, dangasalik, yolg'onchilik kabi illatlarni keskin tanqid qiladi. Bu jihatlar bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Chunki zamonaviy jamiyatda ham ma'naviy muammolar mavjud bo'lib, ularni bartaraf etishda adabiyotning tarbiyaviy kuchi muhim ahamiyatga ega.

Muqimiy hajviyotining eng muhim jihatlaridan biri uning tarbiyaviy ahamiyatidir. Shoir kulgi orqali insonni o'ylashga, o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishga undaydi. Hajviyotning asosiy vazifasi faqat kuldirish emas, balki jamiyatni ma'naviy poklashdir.

Bugungi yoshlar tarbiyasida ham Muqimiy hajviyotining o'rni katta. Ayniqsa, yoshlarni tanqidiy fikrlashga o'rgatishda hajviy asarlarning roli beqiyosdir. Muqimiy asarlarida ifodalangan g'oyalar yoshlarni adolatli, halol va vatanparvar bo'lishga undaydi.

Hozirgi davrda internet va ommaviy madaniyat ta'siri kuchaygan bir paytda milliy adabiy merosni targ'ib qilish muhim vazifa hisoblanadi. Muqimiy hajviyoti esa yoshlarni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Shoirning xalqona uslubi yoshlar tomonidan tez qabul qilinadi va bu uning tarbiyaviy ta'sirini yanada kuchaytiradi.

Muqimiy hajviyotini bugungi kun nuqtai nazaridan talqin qilish muhim ilmiy masalalardan biridir. Shoir asarlaridagi ayrim muammolar hozirgi jamiyatda ham uchrab turadi. Masalan, korrupsiya, mansabparastlik, ikkiyuzlamachilik kabi illatlar bugungi kunda ham dolzarb muammolar sirasiga kiradi.

Muqimiy hajviyotining zamonaviyligi shundaki, u insoniyat uchun doimiy bo'lgan muammolarni yoritadi. Shoir inson tabiatidagi salbiy xususiyatlarni ochib berish orqali har qanday davr uchun ahamiyatli bo'lib qoladi. Shu sababli ham uning asarlari bugungi o'quvchi uchun ham qiziqarli va foydalidir.

Bugungi o'zbek adabiyotida ham hajviyot janri rivojlanib bormoqda. Zamonaviy hajviy asarlarda Muqimiy an'alarining davom etayotganini ko'rish mumkin. Bu esa adabiy merosning uzviyligini ko'rsatadi.

Milliy ma'naviyatni shakllantirishda adabiyot muhim o'rin tutadi. Muqimiy hajviyoti esa ma'naviy barkamollikka xizmat qiluvchi kuchli vositalardan biridir. Shoir insonni ezgulikka, halollikka va adolatga chorlaydi.

Muqimiy asarlarida xalqning orzu-intilishlari, milliy qadriyatlari va ma'naviy olami yorqin aks etgan. Shu bois uning ijodi milliy o'zlikni anglashda ham muhim manba hisoblanadi. Bugungi kunda yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda Muqimiy merosidan unumli foydalanish zarur.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Muqimiy hajviyoti bugungi jamiyat uchun ham katta ma'naviy va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Shoir asarlarida ko'tarilgan muammolar zamonaviy hayot bilan hamohang bo'lib, ular bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Tahlillar davomida Muqimiy hajviyotining bir necha asosiy funksiyalari aniqlashtirildi. Birinchidan, hajviyot jamiyatdagi salbiy holatlarni tanqid qilish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ikkinchidan, u insonni ma'naviy poklanishga undaydi. Uchinchidan esa, yoshlarni tanqidiy fikrlash va adolat ruhida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi.

Muqimiy hajviyotining bugungi kundagi ahamiyatini belgilovchi omillardan biri uning xalqchil ruhidir. Shoir asarlarida xalq hayoti va muammolari samimiy aks ettirilgan. Shu sababli o'quvchi asarlardagi voqealarni o'z hayoti bilan bog'lay oladi.

Zamonaviy o'quvchilar orasida hajviy asarlarga qiziqishning ortib borayotgani ham Muqimiy merosining dolzarbligini ko'rsatadi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda satirik materiallarning keng tarqalishi hajviyotning bugungi madaniy hayotdagi o'rnini tasdiqlaydi. Bu esa Muqimiy hajviyotini yangi usullarda targ'ib qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tahlillar natijasida shuningdek, Muqimiy hajviyotining zamonaviy pedagogik jarayonda qo'llanilishi samarali natija berishi aniqlashtirildi. Oliy ta'lim muassasalarida shoir asarlarini interfaol metodlar asosida o'rganish talabalarning adabiyotga qiziqishini oshiradi. Bu esa yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitishga xizmat qiladi.

Muqimiy hajviyotining ijtimoiy ong rivojidadagi roli ham muhimdir. Hajviyot insonlarni jamiyatdagi kamchiliklarga befarq bo'lmaslikka undaydi. Kulgi orqali haqiqatni aytish esa eng samarali badiiy vositalardan biri hisoblanadi.

Bugungi global axborot makonida milliy adabiyot namunalari yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Muqimiy hajviyoti esa milliy tafakkur va milliy qadriyatlarni saqlashda katta ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Muqimiy hajviyoti o'zbek adabiy merosining eng qimmatli qismlaridan biri hisoblanadi. Shoir o'z asarlarida jamiyatdagi adolatsizlik, jaholat va ma'naviy tanazzulni keskin tanqid qilish orqali xalq manfaatlarini himoya qilgan. Uning hajviy asarlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Tadqiqot natijalari Muqimiy hajviyotining zamonaviy yoshlar tarbiyasida muhim o'rin tutishini ko'rsatdi. Shoirning tanqidiy ruhi yoshlarni hayotga faol munosabatda bo'lishga, adolat va haqiqat uchun kurashishga undaydi. Shu bois Muqimiy asarlarini ta'lim tizimida kengroq o'rganish zarur.

Shuningdek, Muqimiy hajviyotini zamonaviy texnologiyalar yordamida targ'ib qilish muhimdir. Elektron platformalar, audiokitoblar, teatr sahnalashtirishlari va multimedia vositalari orqali shoir merosini yosh avlodga yetkazish mumkin.

Quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

1. Oliy ta'lim muassasalarida Muqimiy hajviyotiga bag'ishlangan maxsus seminar va amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish.
2. Shoir asarlarining zamonaviy talqinlarini yaratish va ommaviy axborot vositalarida keng targ'ib qilish.
3. Yoshlar orasida hajviyotga oid ijodiy tanlovlar tashkil etish.
4. Muqimiy asarlarining elektron va audiokitob shakllarini kengaytirish.
5. Hajviyotning tarbiyaviy ahamiyatini kuchaytirish maqsadida maktab va oliy ta'lim darsliklarida shoir ijodiga kengroq o'rin berish.

Muqimiy hajviyoti xalqning ma'naviy boyligi sifatida kelajak avlodlar uchun ham muhim tarbiyaviy manba bo'lib qoladi. Uning asarlarida ilgari surilgan ezgulik, adolat va haqiqat g'oyalari har qanday davr uchun ahamiyatlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- [1] Karimov, N. (2010). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi.
- [2] Sulton, I. (2005). Adabiyot nazariyasi. Toshkent: Sharq.
- [3] Sharafiddinov, O. (2012). Ijodni anglash baxti. Toshkent: Ma'naviyat.
- [4] Boltaboyev, H. (2018). Mumtoz adabiyot va zamonaviylik. Toshkent: Fan.
- [5] Qosimov, B. (2015). Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti. Toshkent: Tafakkur.
- [6] Yo'ldoshev, Q. (2019). Badiiy tahlil asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
- [7] Rasulov, A. (2017). O'zbek hajviyoti tarixi. Toshkent: Akadernashr.
- [8] Mamajonov, S. (2020). Jadid va mumtoz adabiyot masalalari. Toshkent: Universitet.
- [9] Husanboyeva, Q. (2016). Adabiyot va ma'naviyat. Toshkent: Ma'naviyat.
- [10] Ergashev, I. (2021). O'zbek satirik adabiyoti poetikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.